

Ja atjaunosim, purvi būs arī pēc tūkstoš gadiem

Lidija Kirillova

Purva deviņas dzīvības

Vai zināt, cik daudz purvu ir Latvijā? Viena cipara nav - atkarībā no lieluma 6000-9000 jeb aptuveni 10 % no Latvijas teritorijas. Vai zinājāt, ka liela daļa no tiem savu dzīvi sākuši kā ezeri? Tad tie aizauga, pārpurvojās, dažī kā rūgstoša rauga mīkla izkāpa no blodas, tāpēc uzprasījās uz meliorāciju, dažī kļuva pievilcīgi lauksaimniekiem un mežsaimniekiem (apmēram 23 %), kūdriniekiem (4 %), bet vēl dažus apjoza ar neredzamu aizsardzības jostu (35 %), pārējie (35 %) ir vienkārši purvi - ne kā izmantoti, ne aizsargāti. Latvijas teritorijā purvam izveidoties nav grūti - mums ir viegli viļņots reljefs, nokrišņu daudz, iztvaikošanas maz un visam bonusā - sliktā stāvoklī esošās meliorācijas sistēmas. Tur, kur ilgstoši krājas ūdens, veidojas purvs. Kas notiek ar purvu, kad to nosusina? Visbiežāk tas apaug ar mežu. Ir purvi, kas nav nosusināti un tāpat apaug ar mežu. Kas notiek ar purvu, kad no tā izrok kūdru? Ja vien purvs var padzerties - ir nokrišņi un pa grāvjiem neaiztek ūdens -, tas turpina savu dzīvi kā purvs - uzkrāj kūdru un ar laiku izkāpj no blodinas. Teiču purvā kūdras pieaugums pēdējo 150 gadu laikā bijis vidēji 3 mm, kas nozīmē, ka 1000 gados var uzkrāties 3 m kūdras. Jā, purva veidošanās prasa vairākus tūkstošus gadu. Tas nav ātri, salīdzinot ar cilvēka mūžu, bet ir ātri, salīdzinot ar Zemes mūžu.

(Žurnāla «Baltijas Koks» 2022. gada aprīļa numurā publicētas Ilzes Ozolas (Ezeru un purvu izpētes centrs) pārdomas par purviem)

Ik pa laikam Latvijas sabiedrībā tiek runāts par purviem, par kūdras ieguvu, pieķerot klāt no Eiropas Savienības dokumentiem izrautus «šausmu stāstus», ka ekoloģijas labā kūdras nozare tikšot likvidēta, ka stādu audzēšanai nepieciešamos substrātus drīz vairs nebūšot iespējams iegādāties un tā tālāk. Kā parasti, tādas teorijas ir tālu no patiesības. Tāpēc skaidrot reālo situāciju un atbildēt uz jautājumiem par Latvijas purvu nākotni, lūdzām Latvijas Kūdras asociācijas valdes locekli INGRĪDU KRĪGERI.

Bieži mēdz teikt, ka meži esot Latvijas zaļais zelts. Kas tādā gadījumā ir purvi?

– Ja meži ir zaļais, tad purvi, bez šaubām, ir Latvijas brūnais zelts. Ja nebūtu kūdras, tad nebūtu arī mežu, jo ikviena koka sēkla piedzimst kūdrā. Stādīni taču tiek izaudzēti kūdras substrātā, jo tikai tādā veidā mēs varam iegūt kvalitatīvu, izturīgu stādu ar spēcīgu sakņu sistēmu.

Latvija šajā ziņā var lepoties, jo purvu mums ir daudz, tie aizņem 10 % no valsts teritorijas. Tomēr izmantoti tiek tikai 4 % purvu. Te nu atklājas viens no galvenajiem mītiem, ka purvus norok. Tāpat nav taisnība arī par kurināmās kūdras ieguves apjomiem. No kurināmās kūdras Latvija patiesībā aizgāja jau 2001. gadā, kad termoelektrocentrāles kūdras beidza izmantot siltuma ieguvei. Nozare pārorientējās uz kūdras substrātu ražošanu. Pašlaik kurināšanai, ja analizējam kurināmā kopējo bilanci, kūdra ir tikai maza daļiņa no viena procenta – no 0,1 līdz 0,6 %. Sākot ar 2030. gadu, kurināšanai neizmantos arī šo pašu mazumiņu. Ja jūs pašlaik būtu Īrijā, tad gan sajustu gaisā kūdras dūmu smaržu, tāpēc Latvijai kurināmā kūdra nav nekāda problēma.

Latvijā kūdru pārsvarā izmanto dažādu substrātu ražošanai. Kā ir ar produkcijas noietu un pievienoto vērtību?

– Eksportējam aptuveni 93 % no iegūtās kūdras, pārējā paliek Latvijā. Būtībā tas ir maz, bet tam ir savs skaidrojums – klimatiskie un ģeogrāfiskie apstākļi. Pie mums ir daudz aukstāk nekā, piemēram, Itālijā, Spānijā, Nīderlandē vai Vācijā, kur ir lielās dārzniecības, kas audzē vairumu dārzeņu un dekoratīvo augu eiropiešu vajadzībām. Mēs, protams, būtu priecīgi, ja kūdras substrātus vairāk izmantotu tepat. Protams, arī Latvijā kūdru izmanto dārzeņu un dekoratīvo augu audzēšanai, kā arī meža stādiem.

Aptuveni 70 % no kūdras, ko eksportējam, ir jau pārstrādāta kūdra, tas nozīmē, ka kūdra ir izgājusi rūpniecisko procesu. Kā zinām, kūdru iegūst ļoti nedaudzās pasaules un Eiropas valstīs, tāpēc daudzviet tā nepieciešama tīrā veidā. Kopumā 99 % eksportētās kūdras izmanto tieši dārzniecībā.

Kūdras veidošanās ir ilgs process. Cik seni ir Latvijas purvi?

– Kūdras purvu vecums Latvijā ir 8–12 tūkstoši gadu. Ja ņemam vērā laikapstākļus, kādi pie mums ir pēdējās desmitgadēs – mitrāks un siltāks –, kūdras veidošanās sākusi paātrināties. Ja uzskatīja, ka agrāk tas bija aptuveni viens milimetrs gadā, tad pašlaik tie ir jau divi milimetri gadā. Veiktie pētījumi Teiču purvā liecina, ka pieaugums ir vēl straujāks, pat līdz astoņiem milimetriem. Protams, situācija ir atkarīga no tā, kāds purvs tas ir – augstais, vidējais vai zemaiss, katram ir sava specifika.

Latgales reģions tiek raksturots kā ezeru zeme...

– Noteikti varam uzskatīt, ka tā ir ne tikai ezeru, bet arī purvu zeme, jo Latgalē purvu ir ļoti daudz. Purvi ir īpašas vietas ar atšķirīgu floru un faunu, īpaši tie, kas joprojām palikuši neskarti. Aptuveni 30 % no visiem purviem ir iekļauti dažādu veidu aizsardzības programmās, bet vēl liela daļa nekādā veidā netiek izmantoti. Tas ir ļoti labi, jo šīs unikālās dabas vietas turpina dzīvot savu dzīvi netraucēti. Līdzsvars ir jāsaglabā, tas noteikts arī kūdras ilgtspējīgas izmantošanas pamatnostādņēs. Mums ir jāsaglabā esošie ieguves apjomi un licenču teritorijas. Galvenais noteikums – jābūt līdzsvaram starp kūdras pieaugumu un izmantošanu.

Kāda ir tālākā rīcība pēc brīža, kad kūdras ieguve purvā tiek pārtraukta?

– Jebkurā kūdras ieguves licencē, jau uzsākot darbību, norādīts un ieguvējs skaidri zina, kas viņam būs jādara pēc darbu beigām – kāds kūdras slānis jāatstāj, kāds būs pēcizmantošanas veids. Latvijā visizplatītākie ir septiņi veidi, kas notiek ar purvu teritorijām, kad kūdras izstrāde noslēgusies. Visbiežāk tā ir renaturalizācija jeb teritorijas atgriešana dabai, kad purvs tiek atjaunots, tādējādi veicinot kūdras rašanos un uzkrāšanos turpmāk. Nākamais veids ir apmežošana. Pēdējā laikā popularitāti iemanto ogulāju audzēšana, piemēram, krūmmellenes un lieloģu dzērvenes (Ludzas novadā). Vēl ir paludikultūru audzēšana (purva augu audzēšana biomasas iegūšanai), kā arī ūdenskrātuvju izveide (Sedas purva dīķi) vai ilggadīgo zālāju ierīkošana.

Tās visas ir stingras prasības, kas tiek arī ievērotas. Taču ir platības, kas palikušas nesakārtotas vēl kopš deviņdesmitajiem gadiem, kad mainījās valsts iekārta, – purvi, kurus neturpināja apsaimniekot. Tagad viss ir jāsakārto līdz galam. Šīs teritorijas tiek apsekotas, novērtētas un paredzēta rekultivācija. Tiesa, daļa no platībām jau dabīgā ceļā ir apaugušas ar mežu vai arī pārpurvojušās. Būtībā Latvijā nav iespējams rīkoties tā, ka izstrādātu purvu kāds atstātu bez rekultivācijas, regulējums ir strikts un labi izveidots. Pat tad, ja ieguvējs lauž nomas līgumu, viņam ir jāieplāno finansējums, kas paredzēts rekultivācijai. Normatīvajā regulējumā noteikts, ka ieguvējs sagatavo platības nākamajam lietošanas veidam atbilstoši īpašnieka vēlmēm un teritoriālajam plānojumam. Jāpiebilst, ka katra rekultivējamā vieta ir īpaša un tai tiek piemērots vietai atbilstošs rekultivācijas veids. Ne visur būs iespējams ieaudzēt mežu, atjaunot purvu vai ieviest citu rekultivācijas veidu, ja dabīgā vide nebūs tam piemērota. Piemēram, ja paredzēts stādīt lieloģu dzērvenes, lauks ir jānolīdzina, jāsagatavo ūdenstilpes laistīšanai. Pēdējos gados ar dzērveņu un krūmmelleņu audzēšanu nodarbojas arvien plašāk, jo ir labas ogu eksporta iespējas. Liela daļa ogu tiek pārstrādātas tepat Latvijā.

Kādas jūs redzat kūdras nozares turpmākās perspektīvas?

– Viss atkarīgs no Latvijas un Eiropas Savienības normatīvā regulējuma. Zemkopības ministrija un Klimata un enerģētikas ministrija atzīst, ka kūdra dārzkopībai ir stratēģisks resurss, ka tas ir jāsaglabā, jo pašlaik 70 % no pasaulē izmantotajiem substrātiem ir uz kūdras bāzes. Ja kūdras un līdz ar to substrātu nebūs, būs problemātiski nodrošināt cilvēci ar pārtiku. Arī meža stādus nevarēsīm izaudzēt pietiekami daudz, lai no jauna apmežotu izcirstās teritorijas. Varam teikt, ka esam bagāti ar kūdru, bet tieši tādēļ šis resurss jāizmanto mērķtiecīgi un ilgtspējīgi.■

FAKTI

- ❖ Purvi klāj 10 % no Latvijas teritorijas.
 - ❖ Kūdras ieguve notiek 4 % no kūdras atradņu teritorijas.
 - ❖ Atradrnēs uzkrājušies 1,7 miljardi tonnu kūdras.
 - ❖ Gadā uzkrājas aptuveni 1,6 miljoni tonnu kūdras (pieņemot, ka vidējais uzkrāšanās ātrums ir 2 mm gadā).
- (No www.latvijaskudra.lv)

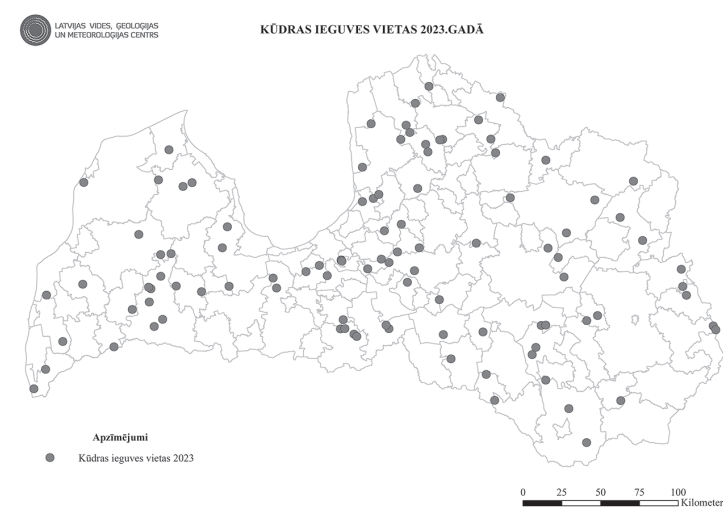
STATISTIKA

2026. gada 1. janvārī kūdras ieguvei bija spēkā 126 zemes dzīļu izmantošanas licences 99 purvos. Tās izsniegtas 57 uzņēmumiem un vienai privātpersonai. Kopējā ieguves licenču laukumu platība bija 25 880 ha (Latvijas Vides ģeoloģijas un meteoroloģijas centrs). 2024. gadā ieguva 1,52 milj. t (ar mitrumu 40 %) kūdras.

Kūdras nozarē vidēji strādā 1800 darbinieku, bet ieguves sezonas laikā – 2500. Nozare nodokļos vidēji gadā samaksā 18,5 milj. eiro (vidējie skaitļi par pieciem gadiem), galveno nodokļu apjomu veido sociālais un ienākumu nodoklis.

2023. gadā nozares kopējais apgrozījums Latvijā sasniedza 277 milj. eiro.

Nozares bruto pievienotā vērtība – 126,2 milj. eiro. Ar nozari saistīto nodokļu kopējais piensums 2023. gadā – 80,9 milj. eiro.

Latvija ir pasaulē vadošā kūdras eksportētāja, veidojot vidēji 19,1 % no globālā eksporta (2019–2023).

(No www.latvijaskudra.lv)

Stādīja sfagnu sūnas

2018. gada maijā projekta «LIFE REstore» ietvaros Ķemeru Nacionālā parka bijušajos kūdras izstrādes laukos, kas uzskatāma par degradētu kūdrāja teritoriju, aptuveni 70 talcinieku sastādīja vairāk nekā 2200 kilogramu sfagnu sūnu apmēram 4500 kvadrātmetru platībā. Sfagnu sūnu stādīšana ļauj pārbaudīt, vai iespējama purvam raksturīgās veģetācijas atjaunošanās teritorijā pēc kūdras izstrādes. Sfagnu stādījumus Latvijā varētu ierīkot dažādos neliela izmēra degradētos kūdrājos vairāk nekā 6250 hektāru plašā teritorijā.■

(No www.videsvestis.lv)

Purvā audzē dzērvenes

Uzņēmumā «Latgales dzērvenes», kas atrodas Ludzas novadā vien pāris kilometrus no Latvijas–Krievijas robežas, dzērveņu raža pērn bija iespaidīga – ievāktas 50 tonnas dzērveņu. Nozare ir eksportspējīga un ar lielu potenciālu, taču tajā trūkst jaunu cilvēku. Latvijas dzērvenes ļoti novērtējuši japāņi.■

(No ism.lv)

«Projektu finansē Mediju atbalsta fonds no Latvijas valsts budžeta līdzekļiem». «Par projekta raksta «Ja atjaunosim, purvi būs arī pēc tūkstoš gadiem» saturu atbild SIA «Vietējā».

MAF
Mediju atbalsta fonds